

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՄԱՌՈՒՐԱՊԻՏ ԵՐԻՆԱԳԻՐՔԸ

61. Եթէ պարտիզպանը չէ վերջացուցած դաշտը պարտէզի վերածելու, և մաս մը խոպան ձգած է, (արգ) խոպան մասը իր բաժնին վրայ պիտի հաշուեն, իրեն:

62. Եթէ չէ վերածած դաշտը պարտէզի մը, որ իրեն տրուած էր, եթէ բերրի դաշտ մըն (էր), պարտիզպանը պիտի վճարէ դաշտի տիրոջ, դաշտին արտադրութիւնը՝ այն տարիներուն, որ խոպան ձգուած էր, իր դրացիի (կալուածին) համաձայն: Տակաւին, մշակուած դաշտի մը պիտի վերածէ, և պիտի վերագարձնէ դաշտի տիրոջ:

63. Եթէ խոպան դաշտ մըն (էր) մշակուած դաշտի մը պիտի վերածէ (զայն), և պիտի վերագարձնէ դաշտի տիրոջ: Տակաւին, տասնութը իզուր վրայ, տասը գուր ցորեն պիտի կշռէ, մէկ տարուայ համար:

64. Եթէ մէկը պարտիզպանի մը տուած է իր պարտէզը բեղմնաւորելու համար, պարտիզպանը որքան ատեն որ պահէ պարտէզը, պարտէզի արտադրութենէն երկու երրորդը պիտի տայ պարտէզի տիրոջ, ինքը պիտի առնէ մէկ երրորդը:

65. Եթէ պարտիզպանը չէ բեղմնաւորած պարտէզը, և (այն ձեռով) նուազեցուցած է արտադրութիւնը, պարտիզպանը պարտէզի արտադրութիւնը, դրացիի (կալուածին) համաձայն:

ՏԱՄԱՆԵԹԵՐՈՐԴ* ՍԻՒՆԱԿ

[պիտի կշռէ:]

Ծօրը սիւնակներու պակաս մը

66. Եթէ⁽¹⁶⁾ մէկը վաճառական է մը դրամ փոխ առած է (տոկոսով), և իր վաճառականը պահանջած է (զայն) իրմէ, և ոչինչ ունի (անոր) տալու, (եթէ) իր պարտէզին բեղմնաւորութենէ վերջ վաճառական

նին տուած է և ըսած է անոր: «Առ դրամիդ փոխարէն այնքան արմաւներ, որքան որ պիտի արտադրուին պարտէզին մէջ», այդ վաճառականը պիտի չի հաւանի, պարտէզին տէրը ինքը պիտի առնէ արմաւները, որոնք պիտի արտադրուին պարտէզին մէջ, և պիտի վճարէ վաճառականին դրամը և անոր տոկոսը համաձայն իր աղիւսի (կնքագրի) պարունակութեան, և պարտէզին տէրը պիտի առնէ մնացեալ արմաւները որոնք արտադրուած էին պարտէզին մէջ (ընդհատուած):

ՏԱՄԱՆԵԹԵՐՈՐԴ* ՍԻՒՆԱԿ

1*. Եթէ (մէկը) ցորեն, դրամ, կամ շարժագոյք տուած է աւատի մը տան՝ որ տունն է իր դրացիին, զոր պիտի փափաքէր գնել, ինչ որ տուած է պիտի կորսնցնէ: Տունը պիտի վերագարձուի իր տիրոջ: Եթէ այդ տունը աւատական պարտականութիւններ չունի, կրնայ (զայն) գնել: Այդ տան համար կրնայ ցորեն, դրամ, կամ շարժագոյք տալ (ընդհատուած):

ՏԱՄԱՆԵԹԵՐՈՐԴ* ՍԻՒՆԱԿ

2*. (Եթէ) վարձա[կալ մը] տարուան (իւր) վարձքի ամբողջ դրամը տանտիրոջ տուած է, (եթէ) տանտէրը վարձակալին հրամայած է ելլելու (վարձումի իր) օրերը չի լրացած, քանի որ տանտէրը վարձակալին հանել տուաւ իր տունէն (վարձումի իր) օրերը չի լրացած, պիտի (կորսնցնէ) դրամը զոր վարձակալը տուած էր իրեն (ընդհատուած):

ՏԱՄԱՆԵԹԵՐՈՐԴ* ՍԻՒՆԱԿ

3*. Եթէ⁽¹⁷⁾ վաճառական մը, ցորեն⁽¹⁸⁾ (փոխ)⁽¹⁹⁾ տուած է տոկոսով, մէկ գուրի

(17) Arno Poebel, Historical and Grammatical Texts, Philadelphia, 1914, ԹԻՒ 93, *Նոյնպէս նախ հեղինակն*, Orientalistische Literaturzeitung, 1915, էջ 161 - 69, 190 - 200, 225 - 30, 257 - 65:

(18) Օրինակի իմաստ մը, հաւանաբար, «արծաթ» բառի փոխարէն:

(19) Իրենց Թարմութեամբ, այս յօդուածները, հին ժողովուրդներու մօտ, տոկոսով փոխի պատմութեան մէջ, ցայտուն ընդհատ մը կը լինեն: Իրենց զերգառ արժէքը Համալուսնական Օրէնսդրութեան մէջ, կը բխի այն լոյսէն, զոր քան դարեր առաջ մեր Թուականէն, Գաղղիաստանի անտեսական կացութեան վրայ կը ընկնէ: Revue d'Assyriologie, հատոր 13, 3, էջ 143: — Որքան

(16) P. Scheil, Délégation en Perse, Mémoires Publiées sous la direction de M. J. de Morgan, délégué général, տաւերբերդ հատոր, Textes Elamites-Sémitiques, Quatrième série, Paris, 1908, իններորդ տախտակ:

վրայ, վաթսուներեք ցորեն պիտի առնէ իբրև տոկոս⁽²⁰⁾ . եթէ տոկոսով (փոխ) դրամ տուած է, մէկ սիկզ արծաթի վրայ, մէկ վեցերորդ (սիկզ) վեց ռե պիտի առնէ իբրև տոկոս⁽²¹⁾ :

4*. Եթէ մէկը որ պարտք (մը ունի), (զայն) դրամ չունի վճարելու, (բայց) ցորեն [ու]նի, եթէ թագաւորին [սակա]վճիւրը (. . .) իր տոկոսի փոխարէն (. . .) և պիտի առնէ . եթէ վաճառականը (. . .) մէկ գուլթի վրայ, (. . .) մէկ վեցերորդ սիկզ և վեց ռե աւելցուած պիտի պահանջէ, այն ինչ որ տուած էր (փոխ), պիտի կորսնցնէ :

5*. Եթէ վաճառական մը ցորին կամ դրամ տոկոսով (փոխ) տուած է, և տոկոսը թէ ցորենին և թէ դրամին առած է (. . .) ցորենը և դրամը . . . [ո]չ (ընդհատուած) :

ՔՍԱՆԵՐԵԿՈՒԵՐՈՐԴ* ՍԻՒՆԱԿ

6*. (Եթէ վաճառական մը) . . . կամ ցորինը որքան որ (առած է) չէ զեղչած (աշիւէ) և չէ արձանագրած նոր աղիւս (կնքագիր) մը, կամ տոկոսը աւելցուցած է դրամագլուխին վրայ, այդ վաճառականը որքան որ ցորեն առած է, պիտի կրկնապատկէ և պիտի վերադարձնէ :

պատմագիրներուն օրէնքի, նոյնքան բարոյադէտներուն եւ տնտեսագէտներուն ուղարկութիւնը չի կրնար չի մագնիսացնել տոկոսով փոխ չուրջ ամենահին օրէնքին դէմը, ֆոխի մէջ, տոկոսը հարցը, վիճուած խնդիր մը չառնալ, հին ժամանակներէն ի վեր: Տեղւոր՝ դրամագլուխին վրայ, այս ընդհանուր հարցին կը կապուի ան մասնաւոր, զոր Turgotի կողմէ (Ֆրանսացի տնտեսագէտ մը, 1728 - 81) իր Mémoire sur les prêts d'Argent երկատեւութեան մէջ, երեւան բերուեցաւ, ժժ. դարու վերջերը, ծառայական երկու երեւոյթները կը պարզէ այդ հարցը. մին տնտեսական, միւսը քաղաքական և ընկերային: Տեղւորն օրինաւորութիւնը շնչած են տնտեսականին շատագոյնները, ամուլութիւնը դրամին, անպարտքութիւնը դրամագլուխին իբրև աւարկութիւն: Մինչ, դատապարտած են փոխը, քաղաքականի և ընկերայինի հուսալիկները, հարուստին կողմէ, աղքատին չափազանցումը չեղեւով, սղորակացութիւն. — զանաւոր տոկոսին փոխի մէջ, արգիւտած են ամսնը, ձրի փոխը թայտարելով, ուրիշներ տոկոսին օսկը օսահանաւորած, վաշխի գէմ պատմաներու սպառնալիքով: Extrait des Mémoires de l'Académie des Inscriptions et des Belles - Lettres, հատոր 16, էջ 107

(²⁰) 20% էր տոկոսի օսկը, քանի որ մէկ գուլթը 300 զա էր պարսեակէր:

(²¹) 20% էր տոկոսի օսկը, քանի որ մէկ սիկզը 180 ռէ էր պարսեակէր:

7*. Եթէ վաճառական մը ցորեն կամ դրամ (փոխ) տուած է տոկոսով, երբ տոկոսով (փոխ) տուած է, դրամը տուած է փոքր քաւա[կչիւրով], և ցորենը փոքր կոտով, Բայց երբ ստացած է, դրամը ստացած է մեծ քաւա[կչիւրով], (և) ցորենը մեծ կոտով, այդ վաճառականը պիտի կորսնցնէ ինչ որ փոխ տուաւ (տոկոսով):

8*. Եթէ (վաճառական մը . . .) տոկոսով փոխ տուած է) . . . (փոխ) առած է, ինչ որ (փոխ) տուաւ, պիտի կորսնցնէ :

9*. Եթէ մէկը վաճառականէ մը ցորեն⁽²²⁾ կամ դրամ (տոկոսով) (փոխ) առած է, և (եթէ) ցորեն կամ դրամ չունի վերադարձնելու, բայց շարժազոյք ունի, պիտի տայ վաճառականին, ինչ որ կայ իր ձեռքին մէջ, (հաստատելով) վկաներու ներկայութեան, թէ պիտի բերէ (զանոնք), վաճառականը պիտի չառարկէ, պիտի (զանոնք) ընդունի:

ՔՍԱՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ* ՍԻՒՆԱԿ

(ՍԱԿՔԵՐ ՊԱԿԱՍԱԿՈՐ)

10*. . . . պիտի մեղցուի:

11*. Եթէ մէկը մէկու մը դրամ տուած է, (վաճառականական) ընկերակցութեան համար, հաւասարապէս պիտի բաժնուին, աստուծոյ առջև, շահը կամ վնասը որ պիտի գոյացուէր:

100. Եթէ վաճառական⁽²³⁾ մը դրամ (փոխ) տուած է մանրավաճառի մը (տոկոսով), և զայն ճամբու դրած է վաճառականութեան ընելու, մանրավաճառը (իր)

(²⁰) Ոչ մէկ խոչընդոտ, ցորենի կամ դրամի փոխանակութեան շուրջ, և ոչ մէկ արգիւտում տոկոսի դանձումին, չամսաւորապի կողմէ, այլ կարօտեալը թխարկելու մարմնի մը, այն պարագային, երբ ան վաշխական տեղւոր զօր իրեն խոտանալ տուած են, վճարելի կարենալ, և պարտքերու սարկութեան ընկճուել, նենդի գէմ, մասնաւորաբար, զբանձ է ան փոխառու, և անոր ազատումին նպաստած: Իր Օրինադրքի յառաջընթացին մէջ, Իսիսակ ա., 1677 տար (մեր թուարկումով) անխարկուած մասնաւոր կիսաթղթի՝ տեղւոր կողմէ չէր չի կարենալ ընկճել անզօրքը, կ'առարկէ մարմին, իրականութեան ապրումովը դրամէ, այս իսկ հաստատել օրինադրումին մէջ, R. Cruveilhier, Commentaire du Code d'Hammourabi, Paris, 1938, էջ 103:

(²²) Եւ յաջորդ յաջուածին վաճառականը, Մատթէան Ին. 14 - 30, առակին հարուստ մարդը կը յիշեցնէ:

ճամբորդութեան ընթացքին . . . (եթէ, հոն ուր որ) գացած է, (շահ) տեսած է,

ՏԱՍՆԸԹԵՐՆԵՐՈՐԻ ՍԻՒՆԱԿ (հակակողմ 1)

պիտի արձանագրէ տոկոսը լրիւ գումարին վրայ, դրամին՝ զոր էր (փոխ) առած. յետոյ պիտի հաշուեն իր օրերը, և պիտի գուցեն իր վաճառականը:

101. Եթէ շահ մը չէ տեսած, հոն ուր որ գացած է, մանրավաճառը պիտի կրկնապատկէ զրամ զոր էր (փոխ) առած, և պիտի տայ վաճառականին:

102. Եթէ վաճառական մը մանրավաճառի մը զրամ է (փոխ) տուած իբրեւ շնորհ (ձրի՝ առանց տոկոսի), (մանրավաճառը սակայն) ուր որ գացած է ֆլաս տեսած է, զրամագլուխը պիտի վերագարձնէ վաճառականին:

103. Եթէ իր ճամբորդութեան ընթացքին, թշնամի մը, լքել տուած է իրեն, ինչ որ կը կրէր, մանրավաճառը պիտի երգնուստուծոյ կեանքով, և անպատիժ պիտի արձակուի:

104. Եթէ վաճառական մը, ցորեն, բուրգ, իւղ, կամ որ և է ապրանք (փոխ) տուած է մանրավաճառի մը, ծախելու համար, մանրավաճառը պիտի արձանագրէ զրամը և պիտի վերագարձնէ վաճառականին. մանրավաճառը պիտի առնէ զրամին անդորրագրերը զոր կուտայ վաճառականին:

105. Եթէ մանրավաճառը անհոգ զրտնուած է, և չէ ստացած զրամին անդորրագրերը զոր տուած էր վաճառականին, զրամը առանց անդորրագրի հաշուի պիտի չանցնի:

106. Եթէ մանրավաճառ մը վաճառականէ մը զրամ (փոխ) առած է, և (եթէ) ուրացած է իր վաճառականին, այդ վաճառականը ստուծոյ և վկաներու առջև պիտի ապացուցանէ մանրավաճառի զրամ առնելու մասին, և մանրավաճառը իր (փոխ) առած զրամին, երեքպատիկը պիտի տայ վաճառականին:

107. Եթէ վաճառական մը, մանրավաճառի մը (բան մը) յանձնած է, և մանրավաճառը վերագարձուցած է իր վաճառականին,

ՏԱՍՆԸԹԵՐՆԵՐՈՐԻ ՍԻՒՆԱԿ (հակակողմ 2)

ինչ որ վաճառականը տուած էր իրեն, (եթէ) վաճառականը ուրացած է (յետոյ) ինչ որ

մանրավաճառը տուած էր իրեն, այդ մանրավաճառը ստուծոյ և վկաներու առջև պիտի ապացուցանէ վաճառականին, և վաճառականը որ ուրացաւ իր մանրավաճառին, ինչ որ առած էր, անոր վեցնապատիկը պիտի տայ մանրավաճառին:

108. Եթէ կապելապետուհի⁽²⁴⁾ մը, զինի զինին փոխարէն, ցորեն չէ ստացած, (այլ) զրամ ստացած է մեծ քարա(կշիռով), և (այս ձևով) շուազեցուցած է զինին արժէզինը ցորենի արժէզինին բազմաութամբ, պիտի ապացուցանեն անոր, այդ կապելապետուհիին, և ջուրի մէջ, պիտի նետեն զայն:

109. Եթէ կապելապետուհի մը, որուն տան մէջ յեղուզակներ հաւաքուած են, և (ինքը) ոչ ձերձակալած է այդ յեղուզակները և ոչ պոլտոս առաջնորդած, պիտի մեռցուի այդ կապելապետուհին:

110. Եթէ նուիրագործուած կին մը (կամ) քրմուհի մը, որ չ'ապրիր վաճառի⁽²⁵⁾ մը մէջ, զիննտուեն (ի մը գուռն) է բացած,

(24) Սումերական երեք գաղափարանշանների կը բաղկանար այս բառը, Sal-Kash-Tin: Sal-ը աքքատերէն shinishat-ի համադրը, կին նշանակութեամբ, մինչ Kash աքքատերէն shikaru-ի, և Tin-ը աքքատերէն kurunnu-ի համապատասխանը, որոնք խմբուած ըմպելիքի երկու տեսակները կը ներկայացնէին. թէ արմատանդ՝ shikaru-ն, իսկ չուշմայով միջամտուած գինի մը կը թելագրէր kurunnu-ն, Գանի որ զուգիւյժ մը «copulatif» չեն միացուած, բեւեռագիր բնագրին մէջ սուսերական երկու վերջին գաղափարանշանները, հաւանական է որ, չուշմայի ձեթով միջամտուած՝ արմախ գինի մը մատնանշէին անտեղ, մեծապէս կը բարելաւուէր գինին և ստեղծ այս յաւելումով, ըլլայ զուտ, ըլլայ աւելցուած չուշմայի ձեթով, արմախ գինին էր, հասարակաց ըմպելիքը, Սումերի և Աքքատի երկրներուն մէջ, P. Cruveilhier, Commentaire du Code d'Hamourabi, Paris, 1938, էջ 110:

(25) Շամաշ ստուծոյ քրմուհիներուն վաճառ գտնուեցաւ, V. Scheil, հոգմէ, 1902ին, Սիփարի մէջ՝ իր կատարած պեղումներու ընթացքին. Սիփար, V. Scheil-ի համաձայն, ինչպէս որ զայն կը սահմանադէտր տակաւին տեսանելի շրջապատը Նագուզգոհներէ, ուղղանկյուն մէջ էր գրեթէ 6րդ, 1,300 մէթր երկարութեամբ, 800 մէթր լայնքի վրայ, ինչ որ 104 հեկտարի տարածութիւն մը կը ներկայացնէր. վաճառք մըն էր զը-

կամ գինեհոտուն մտած է դարեջուր (խմելու) համար, այդ էջը պիտի այրեն⁽²⁶⁾։

111. Եթէ կապելապետունի մը մէկու մը վաթսուն գա ոգելից ապառիկ տուած է, հունձքի ժամանակ յիսուն գա⁽²⁷⁾ ցորեն⁽²⁸⁾ պիտի առնէ։

112. Եթէ մէկը զբաղած է համարդուութեամբ մը, և արծաթ, ոսկի, (թանկագին) քարեր, կամ իր ստացութենէն շարժազոյքեր տուած է մէկու մը, և (չանոնք) յանձնած է անոր, փոխադրուելու համար. (եթէ) այդ անձը չէ յանձնած ինչ որ պէտք էր փոխադրուէր փոխադրուելիք տիղը, այլ սեպկականացուցած է. փոխադրուելիք ապարանքներուն տէրը պիտի ապացուցանէ անոր այդ մարդուն, թէ չէր յանձնած ինչ որ պէտք էր փոխադրուէր, և այդ մարդը պիտի տայ, փոխադրուելիք (ապարանքներու) տիրոջ, հնգապատիկը այն ինչ որ տրուած էր իրեն։

113. Եթէ մէկը

ՏԱՍԱԵԻՆԵՐՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (հակակողմ 3)

(առնելիք մը) ունի ցորեն(ի) կամ դրամ(ի) մէկէ մը, (եթէ) ցորեն առած է շտեմարանէն կամ կալէն, առանց ցորենի տիրոջ (հաւանութեան), պիտի ապացուցանեն ա-

րաւած ժամանակին այդ տարածութեան մեծագոյն մասը. հաւանաբար Sippar sha Shamash-ը, վաճ մը և տաճար մը եղած ըլլաւ Կիլգըր, Revue d'Assyriologie, 1911, հատոր 8ը, էջ 94: — Տաճարի մոտակայքը կը գտնուէր վանքը, քաղաքի մնացորդէն զուտով մը և պատով մը անշտառած, իրենց յատուկ տուններ ունէին ջրմուկները, զորն կոտակի դնելու կամ ծախելու, իրաւասուն էին, իրենց միջև Գրեթէ անեղծ գտնուած է ստուար թիւ մը այդ փոքրածաւալ բնակարաններէն։ Սիփար քաղաքի Շամաշ աստուծոյ ջրը մուկներուն հարստութեան համարաւ արձանագրուած է վաւերաթուղթերու մէջ, Բալոր առևտուրներ, որոնց պայմանագիր բաժիններէն մին կը կազմէր Շամաշ աստուծոյ ջրմուկին, վանքի գուռը կը կառարուէին, օրինակ — վաճառումները, վարձույթները, փոխերը հայրն. P. Crueviel, Commentaire du Code d'Hamourabi, Paris, 1938, էջ 112։

(26) Իրենց ծխական պարտականութիւններէն զուտ, ջրմուկներու բարոյականին չուրջ արձակուած այն կրամայականը, յատկանշական է։

(27) 3/4 quart-էն, քիչ մը աւելի չափ մը։

(28) Վճարույթներու համար, ցորենի զօրածաւութիւնն էր հասարակաց, Տիգրիս - Եփրատեան հովիտին մէջ։

նոր այդ անձին, թէ ցորեն առած է շտեմարանէն կամ կալէն, առանց ցորենի տիրոջ (հաւանութեան), և պիտի վերադարձնէ այնքան ցորեն, որքան որ առած է. տաւակաւին, ամէն ինչ որ (փոխ) տուած էր, պիտի կորսնցնէ։

114. Եթէ մէկը չունի ցորեն(ի) կամ դրամ(ի) (առնելիք մը) մէկէ մը, և գրաւի դրած է (որեւէ մէկը իբրեւ) իր գրաւականը, իւրաքանչիւր գրաւականուած անձի համար, մէկ երրորդ միաս արծաթ պիտի վճարէ։

115. Եթէ մէկը ցորեն(ի) կամ դրամ(ի) (առնելիք մը) ունի մէկէ մը, և (եթէ) (որեւէ մէկը իբրեւ) իր գրաւականը գրաւի է դրած, և (եթէ) գրաւականը (պատանդուած անձը) մեռած է պահանջատէրի տան մէջ իր ճակատագրով (բնական մահով), այդ դատը ենթակայ չէ բողոքի։

116. Եթէ պատանդուած անձը, իր պահանջատէրի տան մէջ, ծեծով կամ կեղեքումով մեռած է, պատանդուած անձին տէրը, պիտի ապացուցանէ (զայն) իր վաճառականին, և եթէ ազատ մարդու մը զաւակն էր, պիտի մեղացնէ անոր (վաճառականին) զաւակը. եթէ սակայն ազատ մարդու մը ստրուկն էր, մէկ երրորդ միաս արծաթ պիտի վճարէ. տակաւին, ինչ որ (փոխ) տուած էր, պիտի կորսնցնէ։

117. Եթէ պարտք մը կը նեղէ մէկը, և (եթէ ասիկա) իր կինը, իր զաւակը, և իր աղջիկը, դրամի փոխարէն տուած է, կամ իբրեւ գրաւական պարտքի փոխարէն տուած է, աստեք երեք տարի պիտի աշխատին զիրենց դնողին տան (մէջ), կամ իրենց պահանջատէրին. չորրորդ տարին, իրենց ազատութիւնը պիտի հաստատուի։

118. Եթէ ստրուկ մը կամ ստրկուհի մը, իբրեւ գրաւական պարտքի փոխարէն տրուած է, վաճառականը պիտի իրապէս օրը յետաձգէ, կրնայ (չանոնք) դրամի փոխարէն տալ, պիտի չպահանջուի այլևս։

119. Եթէ պարտք մը կը նեղէ մէկը, և (եթէ) դրամի փոխարէն տուած է իր ստրկուհին, որ իրեն զաւակներ ծնած է,

ՏԱՍԱԵՐՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (հակակողմ 4)

ստրկուհիին տէրը պիտի վճարէ դրամը զոր վաճառականը վճարած էր, և պիտի փրկանաւորէ իր ստրկուհին։

120. Եթէ մէկը իր ցորենը մէկու մը

տան մէջ ամբարած է շտեմարանում մի համար, և (եթէ) նուազում մը գոյացած է շտեմարանին մէջ, և կամ տանտէրը բացած է շտեմարանը և ցորենն իւրացուցած, և կամ բոլորովին ուրացած է ցորենը որ շտեմարանում էր իր տան մէջ, ցորենին տէրը պիտի յայտարարէ իր ցորենը աստուծոյ առջև, և տանտէրը ցորենին տիրոջ իր առած ցորենին կրկինը պիտի տայ:

121. Եթէ մէկը մէկու մը տան մէջ ցորեն ամբարած է, իւրաքանչիւր տարի, (իւրեւ) շտեմարանում մի վարձք, հինգ զալ ցորեն պիտի տայ⁽²⁹⁾ մէջ գուր ցորենի վրայ:

122. Եթէ մէկը մէկու մը արծաթ, ոսկի, կամ որ և է տեսակի բան կը փափաքի աւանդի համար, պիտի ցուցնէ վկաներուն ամէն ինչ որ պիտի տայ, պայմանագրեր պիտի կնքէ, և յետոյ աւանդի պիտի տայ:

123. Եթէ առանց վկաներու և պայմանագրերու աւանդի տուած է (զանոնք), և հոն ուր որ առւած է, ուրացած են իւրեն, այդ դատը բողոքի բան կը արժատ չէ:

124. Եթէ մէկը մէկու մը արծաթ, ոսկի, կամ որ և է տեսակի բան մը տուած է աւանդի համար վկաներու ներկայութեան, և (եթէ) ան ուրացած է անոր, պիտի ապացուցանեն անոր՝ այդ մարդուն, և ինչ որ ուրացած էր, պիտի կրկնապատկէ, և պիտի տայ:

125. Եթէ մէկը իր ինչքը աւանդի տուած է, և հոն ուր որ տուած է, իր ինչքը անհետացած է տանտիրոջ ինչքին հետ, ըլլայ խորտակումով կամ սանդղազուհով⁽³⁰⁾, տանտէրը որ անհող գտնուած էր, պիտի վերագրանէ ստացուածքի տիրոջ, ամէն ինչ որ արուած էր իրեն աւանդի համար, և որ կորսնցնել տուաւ, ամբողջութեամբ:

ՔԱՆԱՄԵԿԵՐՈՂՈՒ ՍԻՒՆԱԿ (Եակակողոմ Ծ)

պիտի հաստուցանէ ինչքի տիրոջ. տանտէրը պիտի զգուշութեամբ փնտռէ իր կորսուած ինչքը, և իր գողէն պիտի առնէ:

⁽²⁹⁾ Հետեւաբար, շտեմարանում մի արհեստի մը նուիրումով կը կիրարկուէր, Աքքատի և Սուսերի մէջ:

⁽³⁰⁾ Յիշէ՛ք Ղուկ. Ե. 18-20, անդամալայծի պաշարան, որ տանիքէն (տամալի մը ձեւով) լայն աղիւսներու մէջէն կ'իջեցուի, իր անկողնիակով, ծիսուսի առաջ. տանիքէն տունը թափանցելու այս արարքը, արհեստի յատուկ ըլլալ կը թուի:

126. Եթէ մէկը, որուն ոչ մէկ ինչքը չէ կորսուած, և յայտարարած է. «Ինչքս կորսուած է», ամբաստանած է իր քաղաքին խորհուրդը, իր քաղաքին խորհուրդը աստուծոյ առջև պիտի ապացուցանէ անոր, թէ իր ոչ մէկ ստացուածքը չէ կորսուած, և ինչքը գոր պահանջած էր, պիտի կրկնապատկէ և պիտի տայ իր քաղաքի խորհուրդին:

127. Եթէ մէկը մատը երկարած է, քրմուհիի մը կամ Բուրիշի մը կնոջ վրայ (վատահամբաւելու նպատակով), և չէ ապացուցած (անոր). այդ անձը, պիտի քաշկոտեն գատաւորներու առջև, և պիտի ածիւն իր քունքը:

128. Եթէ մէկը կին մը առած է, և չէ կնքած անոր (հետ) գրաւոր պայմանագրեր, այդ էգը կին մը չէ:

129. Եթէ մէկու մը կինը, բռնուած է ուրիշ արուի մը հետ պառկելու⁽³¹⁾ տեսէ, պիտի կապեն⁽³²⁾ զանոնք, և ջուրի մէջ պիտի նետեն զանոնք. Եթէ ամուսինը (կնոջ տէրը) իր կնոջ թոյլատրէ ապրիլ, թագաւորն ալ պիտի իր ստրուկին թոյլատրէ ապրիլ:

130. Եթէ մէկը, մէկու մը կինը, որ (տակաւին) արու մը չէ ձանչցած, և (տակաւին) իր հօր տան մէջ կը բնակէ, բռնաբարած է, և պառկած անոր ծոցին մէջ, և (եթէ) զայն բռնած են (այդ ձեւով), այդ անձը պիտի մեռցուի, (մինչ) այդ կինը ազատ պիտի արձակուի:

131. Եթէ մէկու մը կինը իր ամուսնոյն կողմէ ամբաստանուած է, բայց չէ բռնուած ուրիշ արուի հետ պառկելու ժամանակ, պիտի երդնու⁽³³⁾ աստուծոյ կեանքով, և իր տունը պիտի վերագրանայ:

132. Եթէ մէկու մը կնոջ վրայ, մատ մը երկարած է, (վատահամբաւելու նպատակաւ) ուրիշ արուի մը սիրոյն, և (եթէ) ուրիշ արուի մը հետ

⁽³¹⁾ Բաղդադին, Երկ. Օրի. 22,²³, «Եւ եթէ զացի այդ շնացեալ ընդ առնակնոյ, ոպանիք զերկուսեանն, զայրն շնացեալ ընդ կնոջն» և զկինն, և բարձիք զչարն յորայելէս. Եւ եթէ ան հարցին չուրջ, խտապահանջ է շին Ուխտի կեցուածքը, մինչ ներդամիս հոգեբանութիւն մը կը թելադրէ Համաւարապեան Օրէնսգրութիւնը:

⁽³²⁾ Որպէսզէն չափաւոր լողալով:

⁽³³⁾ Հեղինակաւոր հանգամանք մը կը ներկայացնէ երգումը, Տիգրես-Վերդուսեան հովիտի բնակիչներու խղճատանքին մէջ:

ՔՍԱՆՇԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (հակակոդմ 6)

պառկելու ժամանակ չէ բռնուած, իր ա-
մուսնոյն սիրոյն համար, պիտի մխրճուի
գետ — աստուծոյ մէջ:

133. Եթէ մէկը գերի բռնուած է, և
(եթէ) իր տան մէջ բաւականաչափ կայ կե-
րակրուելու, իր կինը (. . .) [և իր մար-
մինը (անվթար) (կամ՝ իր ինչքը) պիտի
պահէ] (ուրիշի մը տունը) պիտի չմտնէ:

133բ. (եթէ) է այդ կինը չէ պահպանած
իր ինչքը, և ուրիշի մը տունը մտած է,
պիտի ապացուցանեն իրեն՝ այդ կնոջ, և
ջուրի մէջ պիտի նետեն զայն:

134. Եթէ մէկը գերի բռնուած է, և
(եթէ) բաւականաչափ չկայ կերակրուելու
իր տան մէջ, իր կինը, ուրիշի մը տունը
պիտի մտնէ. յանցանք չունի այդ կինը:

135. Եթէ մէկը գերի բռնուած է, և
բաւականաչափ չկայ սնանկելու իր տան մէջ,
(եթէ) իր կինը ուրիշի մը տունը մտած է,
նախ քան անոր վերադարձը, և (ոն) զա-
ւակներ ծնած, (եթէ) վերջը իր ամուսինը
վերադարձած է և հասած իր քաղաքը, այդ
կինը իր՝ առաջին ամուսնոյն պիտի վերա-
դառնայ. (մինչ) զաւակները պիտի երթան
իրենց հօր ետեւէն (պիտի հետեւին):

136. Եթէ մէկը լքած է իր քաղաքը,
և փախած, (եթէ) իր կինը ուրիշի մը տունը
մտած է, իրմէ վերջ (իր մեկնումէն վերջ)
եթէ այդ անձը վերադարձած է և կը փա-
փաքի ետ առնելու իր կինը, փախստակա-
նին կինը պիտի չվերադառնայ իր ամուս-
նոյն, սորովհետև արհամարհեց իր քաղաքը
և փախաւ:

137. Եթէ մէկը որոշած է ⁽³⁴⁾ արձակել
նուիրադործուած հարճ⁽³⁵⁾ մը որ իրեն զա-
ւակներ ծնած է, կամ՝ նուիրադործուած
կին⁽³⁶⁾ մը որ իրեն զաւակներ հայթայթած
է, այդ էգին, պիտի իրեն վերադարձնեն
իր օժիտը. տակաւին, դաշտին, պարսէ-
զին, և շարժագոյքին կէտը

ՔՍԱՆՇԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (հակակոդմ 7)

պիտի տան իրեն, և պիտի մեծցնէ իր զա-
ւակները. մեծցնելէ յետոյ իր զաւակները,
այն ամէն ինչէն, որ իր զաւակներուն պիտի
տան, ժառանգորդ զաւակ մը բաժնին համա-
պատասխան բաժին մը պիտի տան իրեն, յե-
տոյ իր սրտին ամուսինը պիտի զինքը առնէ:

138. Եթէ մէկը պիտի արձակէ իր ա-
ռաջին կինը, որ իրեն զաւակներ չէ ծնած,
անոր ամուսնական նուէրին ամբողջ դրամը,
պիտի տնոր տայ. սակայն, օժիտը որ իր
հօր տունէն բերաւ, պիտի վերադարձնէ ա-
նոր ամբողջովին, և պիտի զայն արձակէ:

139. Եթէ չկայ ամուսնական պարգև,
մէկ մնաս արծաթ պիտի տայ անոր, իբրև
ապահարդանասակ:

140. Եթէ սոսկական քաղաքացի մըն է,
մէկ երբորդ մնաս արծաթ պիտի տայ անոր:

141. Եթէ մէկու մը կինը, որ մէկու
մը տան մէջ կը բնակի, որոշած է բաժնուիլ,
և (եթէ) խենթութիւններ կ'ընէ, կը խան-
գարէ իր տունը, կը նուստտացնէ իր ա-
մուսինը, պիտի ապացուցանեն անոր (այդ
ամէն բաններու շուրջ). եթէ, իր ամուսինը
անոր արձակումը ըսած է (յայտարարած)
կրնայ զայն արձակել. ոչ ճամբորդութեան
և ոչ ալ կնաթողութեան դրամ պիտի տայ
անոր. եթէ սակայն անոր ամուսինը չէ ըսած
(յայտարարած) անոր արձակումը, անոր ա-
մուսինը կրնայ ուրիշ կին մը առնել. այդ
(նախկին) կինը, իր ամուսնոյն տան մէջ,
ստրկուհիի մը պէս, պիտի բնակի:

142. Եթէ կին մը ատած է իր ամուսինը
և իրեն ըսած է. «Պիտի զիս չուսնենաս իբրև
կին». իր խնդիրը պիտի քննուի իր քա-
ղաքի խորհուրդին մօտ, և եթէ աշալուրջ
գտնուած է, յանցանք չէ ունեցած, և (եթէ)
իր ամուսինը դուրսը թախտակելու սովորու-
թիւն ունի, և մեծապէս կ'արհամարհէ զին-
քը. այդ կինը

ՔՍԱՆՁՈՐՍԵՐՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (հակակոդմ 8)

յանցանք չունի, պիտի տոնէ իր օժիտը և
պիտի երթայ իր հօր տունը:

143. Եթէ աշալուրջ չէ գտնուած, և
գատարկաշըջիկ մը եղած է, փնացուցած է
իր տունը, և նուստտացուցած իր ամուսի-
նը, այդ կինը, պիտի նետեն զայն ջուրի մէջ:

ԱՆՈՒՇԱԻԱՆ ԱՐԴ. ՁԴՋԱՆԵԱՆ
(Շարմակեյի՝ 4)

⁽³⁴⁾ Բառ առ բառ շարմադրած է իր դէմքը՝
pa-ni-sha ish-ta-kan,՝ այն հոգեբանա-ֆիզիքա-
կան երևայթած, թէ, դէմքին վրայ կը ցլանայ
մարդոց ներաշխարհը:

⁽³⁵⁾ Երկրորդ կարգի ամուսին մը կը նկատուէր
նուիրադործուած հարճը՝ ուսմերէն Sal shu - gi
tim:

⁽³⁶⁾ Առաջին կարգի ամուսին մը կը նկատուէր
նուիրադործուած կինը՝ ուսմերէն Sal. Mo: